

Handläggare: Ariane Andersson
Telefon: 08-508 20 065

HANDLINGSPROGRAM FÖR UNGDOMSINFLYTANDE

Beredning av återremiss av ärende från nämndens sammanträde 2005-06-16

FÖRSLAG TILL BESLUT

Vantörs stadsdelsnämnd godkänner förvaltningens beredning av återremissen, från stadsdelsnämndens sammanträde den 2005-06-16 §131, i förvaltningens tjänsteutlåtande daterat 2005-09-01.

Monika Viklander
Stadsdelsdirektör

Göran Sjödin
Avdelningschef

SAMMANFATTNING

Vid stadsdelsnämndens sammanträde den 16 juni år 2005 återremitterade nämnden ett ärende om åtgärder för ökat ungdomsinflytande. Åtgärderna utgick från resultatet av en enkätundersökning som visar på ett intresse för inflytande bland de unga samtidigt som de verkar vara både missnöjda med sina påverkansmöjligheter och osäkra på hur man påverkar. Ärendet återremitterades med motiveringen att nämnden saknade en redovisning av hur förvaltningen arbetar med demokrati- och inflytandefrågor i de egna verksamheterna. Demokrati- och inflytandefrågor är aktuella på flera olika sätt inom barn- och ungdomsverksamheten. Barn och unga ges inflytande över undervisningen och över de dagliga aktiviteterna, bland annat via olika forum för inflytande. I de samhällsorienterande ämnena ingår att eleverna lär sig hur den demokratiska beslutsprocessen fungerar. Under hösten kommer nämndledamöterna att bjudas in till ett möte med skolledarna på temat inflytande och demokrati. Förvaltningen avser därefter att återkomma i verksamhetsplanen för år 2006 med eventuella nya åtaganden och arbetsätt vad gäller inflytande för unga.

ÄRENDETS BEREDNING

Ärendet har beretts inom barn- och ungdom i samarbete med individ- och familjeomsorgen och med strategi- och planeringsavdelningen. Vid ett gemensamt möte har lärare i samhällsorienterande ämne från Bäckahagens skola, Hagsätra-Ormkärrens skola och Rågsvedsskolan beskrivit och diskuterat hur de arbetar med demokrati- och inflytandefrågor i respektive skola. Dessa grundskolor valdes ut till mötet eftersom de har alla årskurser. Underlag har också inhämtats från verksamhetsplaner och från uppföljningsdokument (tartialrapporter, verksamhetsberättelser och kvalitetsredovisningar).

Arbetet med enkätundersökningen LUPP, som ingår i detta ärende, har bedrivits i en arbetsgrupp med representanter för fritiden, skolan, strategi- och planeringsavdelningen och för ungdomssektionen. Förvaltningsledningen har varit styrgrupp för projektet. Projektet LUPP har förankrats hos elevråden och rektorerna i Vantörs F-9 skolor, kill- och tjejgrupperna på Rågsveds fritidsgård, BRÅ-ungdom i Vantör, stadsdelsförvaltningens arbetsmarknadsprojekt och hos arbetsförmedlingen i Rågsved.

BAKGRUND

Vid stadsdelsnämndens sammanträde den 16 juni år 2005 återremitterade nämnden ett ärende med förslag på åtgärder för ungdomsinflytande. Motiveringen till återremissen var att nämnden ansåg att förvaltningens förslag var otillräckliga och att nämnden saknade en redovisning och analys av förvaltningens egen verksamhet. Förvaltningen ska därför, enligt nämndens beslut, redovisa hur man arbetar med demokrati- och inflytandefrågor för barn och ungdomar. Detta gäller inflytande och demokrati både internt inom organisationen och i kontakt med politiker, organisationer och det övriga samhället.

Insatser för ungdomsinflytande har sin grund i stadens mål om att fördjupa demokratin och bryta segregationen. Insatser för att utveckla möjligheterna till delaktighet ingår också i Vantörs stadsdelsnämnds verksamhetsplan, demokratiplan och 20-punktsprogram (som efter tillägg nu omfattar 24 punkter).

Som ett led i arbetet för ungdomsinflytande har Vantörs stadsdelsförvaltning under år 2004 deltagit i Ungdomsstyrelsens projekt LUPP – lokal uppföljning av ungdomspolitik. I projektet LUPP samlar kommuner, genom enkätundersökningar, kunskap om unga i syfte att utveckla den lokala ungdomspolitik.

I december år 2003 avsatte stadsdelsnämnden 450 000 kronor för projektet LUPP inom ramen för Stadsdelsförnyelsen (dnr 503-498/2005, SDN 2003-12-18). Viss ersättning, 20 000 kronor, har också utgått från Ungdomsstyrelsen. Enligt nämndens beslut är målen med projektet LUPP i Vantör under åren 2004 och 2005 följande.

- Att öka ungdomarnas engagemang för, och möjligheter till, att delta i samhällsplaneringen i Vantör.
- Att ett handlingsprogram skrivs och verkställs baserat på en analys av enkäten.
- Att minst 40 ungdomar aktivt deltar på olika sätt i arbetet med att skapa former för reellt ungdomsinflytande i stadsdelsområdet under år 2004 och 2005.

Nedan lämnar förvaltningen en redovisning av hur man arbetar med demokrati- och inflytande frågor i den egna verksamheten. Förvaltningen sammanfattar också det underlag som har inhämtats tidigare: enkätundersökningen, en intervjustudie med unga arbetslösa i Vantör, en ungdomstidning utarbetad av elever från Vantörs grundskolor och från Kärrtorps mediaprogram. Slutligen återger förvaltningen de åtgärder för ungdomsinflytande som har diskuterats inom projektet LUPP. Åtgärderna beskrivs mer ingående i det bilagda tjänsteutlåtandet (se bilaga 1).

INFLYTANDE- OCH DEMOKRATIFRÅGOR INOM BARN OCH UNGDOM

Fritidens, förskolans och grundskolans ansvar för inflytande- och demokratifrågor följer av såväl lagstiftning som mål i stadens budget och åtaganden i stadsdelsnämndens verksamhetsplan. Dessa åtaganden ingår också i enheternas kvalitetsgarantier. Enheterna ger på olika sätt barn och unga inflytande inom den egna organisationen. Främst grundskolan och fritiden arbetar även med demokratifrågor i en vidare mening – i förhållande till politiker, organisationer och det övriga samhället. Nedan beskrivs barns och elevers inflytande och arbetet med demokratifrågor inom grundskola, förskola och fritid – utifrån åtaganden, arbetssätt och uppföljning.

Utöver de åtaganden barn och ungdomsverksamheten har när det gäller inflytande har nämnden också antagit vissa övergripande åtaganden. Enligt verksamhetsplanen ska nämnden arbeta aktivt för att främja demokrati, inflytande, integration och mångfald i Vantör. Nämnden har åtagit sig att öka medborgarnas möjligheter till insyn och deltagande i de demokratiska beslutsprocesserna och att arbeta för ett ökat valdeltagande i kommande val. Stadsdelsförvaltningens arbete följer den demokratiplan som nämnden antog i december år 2003 (dnr 004-371/03, SDN 2003-12-18, §233). Som ett led i detta arbete har förvaltningen under våren 2005 delat ut en informationsfolder till samtliga hushåll i Vantör. Resterande exemplar av foldern kommer förvaltningen att dela ut som klassuppsättningar till Vantörs grundskolor. Foldern beskriver bland annat påverkansvägar. Motsvarande information finns även tillgänglig för alla på medborgarkontoret, på webben och i månadsannonserna i lokaltidningen Mitt i söderort.

INFLYTANDE OCH DEMOKRATI I GRUNDSKOLORNA

Uppdrag

Skollagen (SFS 1985:1100) slår fast att verksamheten i ”skolan ska utformas i överensstämmelse med grundläggande demokratiska värderingar” (1 kap. 2§).

Skollagen säger också att eleverna ska ha inflytande över hur deras utbildning utformas. Omfattningen och utformningen av detta inflytande ska anpassas efter elevernas "ålder och mognad" (4 kap. 2§).

Även *arbetsmiljölagen* (1997:1160) reglerar elevernas rätt till inflytande. Arbetsmiljölagen ställer krav på skolans arbetsmiljö och fastställer elevmedverkan i skyddsarbetet genom att reglera att det från årskurs 7 ska finnas elevskyddsombud på skolorna (6 kap, 17§).

Förordningen *Läroplaner för det obligatoriska skolväsendet och de frivilliga skolformerna Lpo 94 och Lpf 94* konkretiserar genom sina bindande föreskrifter innehållet i skollagen. Enligt läroplanen vilar skolan på demokratins grund. I nuvarande läroplan regleras elevernas ansvar och inflytande i kapitel 2.3 där det står skrivet att skolan, genom att låta eleverna delta i planering och utvärdering av den dagliga undervisningen, ska utveckla elevernas förmåga till inflytande och ansvar. Läroplanen uttrycker också varje lärares ansvar. Alla som arbetar i skolan ska främja "elevers förmåga och vilja till ansvar och inflytande över den sociala, kulturella och fysiska skolmiljön".

Läroplanen kompletteras med bindande föreskrifter från Skolverket, *Kursplaner och betygskriterier 2000*. I dessa föreskrifter anges målen för varje ämne, hur ämnet ska vara uppbyggt, när eleverna ska ha uppnått målen, vilken inriktning bedömningen av målpuppfyllelsen ska ha och vilka kriterier som ska gälla för olika betyg.

Exempelvis, inom samhällskunskapen är några av målen att skolan i sin utbildning i samhällskunskap ska sträva efter följande.

- Att eleven omfattar och praktiserar demokratins värdegrund.
- Att eleven utvecklar kunskaper om skiftande samhällsförhållanden och deras relation till demokratiska principer.
- Att eleven utvecklar kunskaper om rättigheter och skyldigheter i ett demokratiskt samhälle.

Av kursplanen framgår också att samhällskunskapen har ett "särskilt ansvar" för att ta upp och analysera de demokratiska värdena. Ett av målen som eleverna ska ha uppnått i slutet av det femte skolåret är att de ska "känna till de grundläggande demokratiska principer som samhället vilar på och kunna delta i en demokratisk beslutsprocess". För att få väl godkänt i årskurs 9 ska eleven uppfatta "innebörden i grundläggande demokratiska värden och hur dessa värden tar sig olika uttryck".

Inflytande- och demokratifrågor regleras också i kommunala styrdokument. Stockholm stad har en egen *skolplan, En skola för nutidens och framtidens elever* (beslutad av kommunfullmäktige den 20 september år 2004). Enligt skolplanen är en av de viktigaste faktorerna för att öka elevernas välbefinnande att de kan påverka och styra sin vardag i skolan. Ett av inriktningsmålen i planen är att skolan ska "arbeta medvetet för att ge eleverna inflytande i och ansvar för såväl det egna lärandet som skolan som helhet".

I *stadsdelsnämndens verksamhetsplan* har nämnden formulerat inriktningsmål och åtaganden utifrån stadens gemensamma målsättningar. Ett verksamhetsspecifikt inriktningsmål är att ”skolan ska arbeta för att ge eleverna inflytande i och ansvar för såväl det egna lärandet som skolan som helhet”. Ett av de generella åtagandena är att Vantörs grundskolor ska ge ”alla elever möjlighet att delta i planering och utvärdering av sitt lärande och övriga aktiviteter”.

Utifrån detta generella åtagande har *grundskolorna i sina verksamhetsplaner* formulerat enhetsspecifika åtaganden och tagit fram arbetssätt för att nå dessa åtaganden. Exempelvis har Hagsätra-Ormkärrens skola åtagit sig att alla elever på skolan ska ges möjlighet att delta i planering och utvärdering av sitt lärande och övriga aktiviteter. Motsvarande åtagande och arbetssätt finns på de andra grundskolorna.

Flera av de enhetsspecifika åtagandena ingår i de *kvalitetsgarantier* som nämnden fattade beslut om den 17 februari i år (dnr 000-005/2005 SDN 2005-02-17). Kvalitetsgarantierna är ett sätt att förmedla till brukarna vad de kan förvänta sig av servicen; de berättar för brukarna vilken typ av service, med vilken kvalitet, enheterna ska lämna. Om någon elev eller förälder anser att skolan inte uppfyller sin garanti kan de lämna klagomål över detta.

Ett exempel på hur inflytande tas upp i kvalitetsgarantier är Hagsätra-Ormkärrens kvalitetsgaranti. Skolan har omformulerat sitt åtagande från verksamhetsplanen till ”Vi åtar oss att ge alla elever på Hagsätra-Ormkärrens skola möjlighet att delta i planering av sin skolgång avseende skoldag och skolmiljö”. I kvalitetsgarantin beskrivs också hur detta ska ske, bland annat genom skolans olika råd (klassråd, elevråd och matråd), utvecklingssamtal och möjligheten att välja en profil att fördjupa sig i (svenska/engelska och fotboll är några möjliga profiler). (Se vidare nedan där skolornas arbetssätt beskrivs.)

De nationella kursplanerna och betygskriterierna omsätts i varje grundskolas egna kursplaner och betygskriterier. *Grundskolans kursplaner* är ett instrument för att se till att skolans alla elever strävar mot samma mål även om eleverna tillsammans med sin lärare kan välja olika vägar för att uppnå dessa mål.

Elevinflytande i grundskolorna

Vid Vantörs grundskolor finns forum för elevernas inflytande över den egna organisationen och skolmiljön: klassråd, elevråd och matråd. I respektive klassråd ingår samtliga elever. Klassråden, som hålls minst en gång i månaden, utser representanterna till elevråden. Elevråden utser som regel matråden. Elev- och matråden har fungerat olika väl över tid beroende bland annat på hur pass drivande rådets medlemmar har varit och vilket fokus de har haft samt vilka möjligheter de har getts att påverka praktiska, konkreta frågor. Grundskolorna ser till att elevrådsrepresentanterna kan delta i den utbildning som elevorganisationen tillhandahåller. Eleverna kan även påverka arbetsmiljön genom att det, som nämndes ovan, finns elevskyddsombud i alla skolor från och med årskurs 7. Även dessa erbjuds särskild utbildning.

Vid grundskolorna finns också andra former för elevdelaktighet öppna för dem som är intresserade av att vara med. Det finns tillfällig arbetsgrupper, till exempel inför en ombyggnad, och permanenta grupper. Exempelvis har Hagsätra-Ormkärrens skola en trivselgrupp där eleverna organiserar aktiviteter på raster och på skoltid. Vid Bäckahagens skola finns sedan tidigare Bäckaänglarna och Snösätra skola har nyligen infört Snöänglarna. Dessa grupper arbetar med elevansvar, främst för att motverka mobbing.

Vid grundskolorna i Vantör finns även forum för inflytande som är öppna för föräldrarna, exempelvis förvaltningsråd, klassombudsträffar och arbetsgrupper.

Inflytandet över skolmiljön och undervisningen sker dock inte enbart via råden och de nämnda grupperna. Läroplanen och kursplanen (den nationella och skolans egna) reglerar *vad* eleverna ska lära sig och lämnar främst utrymme för att påverka *hur* undervisningen ska ske. Men, som också betonas i skollagen, inflytandet ska utvecklas beroende på elevernas ålder och mognad. Omfattningen, inriktningen och formerna för inflytande varierar därför mellan skolorna, klasserna, ämnena och mellan lärarna.

Den enskilda lärarens förhållningssätt till eleverna – lärarens intresse för och inställning till inflytandefrågor – är en viktig grund för elevinflytandet. Oavsett på vilket sätt inflytande sker är det dock viktigt att gränserna för inflytandet, och sambandet mellan det personliga ansvaret och inflytandet, klart framgår. Detta är något som såväl läroplanen som de enskilda lärarna, som har bidragit med underlag till detta ärende, har betonat. Andra viktiga faktorer som lärarna har framhållit är de organisatoriska förutsättningar, dvs. hur väl organisationen ger utrymme för samtal med enskilda elever och mellan kollegor.

Vid Vantörs grundskolor läggs undervisningen i alla årskurser upp i dialog mellan elever och lärare: enskilt i utvecklingssamtal, inom klassen och mellan klasser. Ofta sker det genom att klassen, eller enskilda elever tillsammans med lärare och föräldrar, sätter upp mål för en kortare period och beslutar hur dessa mål ska uppnås och utvärderas. Ramarna för dialogen är gällande styrdokument. Vissa delar av undervisningen följer sedan elevens egen planering då eleverna kan arbeta i egen takt; andra delar genomförs gemensamt.

I det följande lämnas några exempel på hur Vantörs grundskolor och lärare arbetar med inflytande- och demokratifrågor.

Vid *Bäckahagens skola* diskuterar och formulerar elev, föräldrar och lärare tillsammans en individuell plan med mål för vad eleven vill uppnå och vägar för hur målen ska uppnås. Detta sker i alla årskurser i ett utvecklingssamtal i början av terminen.

I detta planeringssamtal tar lärarna fasta på varje elevs intresse och försöker få fram vad eleven vill nå för att diskutera möjliga vägar dit. Innan mötet har eleverna fått i uppgift

att tänka igenom sina mål, vad som fungerar bra och vad som behöver förbättras, etc. Utifrån detta formulerar sedan eleven tillsammans med föräldrarna och läraren, tre till fyra mål för det kommande läsåret. Planeringssamtalet lämnar stort utrymme för eleverna att påverka både målen med studierna och hur de ska uppnås, utifrån de ramar som styrdokumentet sätter.

Den individuella planen följs sedan upp vid ett årligt samtal då lärare, elever och föräldrar har möjlighet att mötas för enskilda samtal. I undervisningen och i uppföljningssamtalen betonas varje elevs ansvar för att uppnå sina mål. En del i detta är att varje elev har en elevkalender som den ska ta ansvar för att skriva upp prov och andra viktiga händelser i.

Hagsätra-Ormkärrens skola har sedan några år tillbaka tagit fram ett nytt sätt att arbeta på. Det har sin grund i resultatet av "visionsgrupps" arbete. I visionsgruppen ingick lärare från klass 6 till 9 och de hade till uppgift att under ett års tid ta fram ett förslag på en ny modell för undervisning. När den modellen, som arbetet resulterade i, senare prövades fick den kritik från elevrådet; kritik som skolledning tog till sig och anpassade modellen efter. Därefter har modellen börjat tillämpas fullt ut.

Läsaåret för elever i årskurs 6 till 9 vid Hagsätra-Ormkärrens skola är indelat i följande tre perioder.

- Temaarbete
- Eget arbete
- Arbete i arbetslag

Under veckorna då det är temaarbete arbetar man inom ämnena matematik, engelska, och svenska samt inom de samhällsorienterande och naturorienterande ämnena med samma tema. Ämnesundervisningen ligger under denna period mer samlat än vad den gör under den "traditionella undervisningen", utan avbrott för till exempel slöjd. Det ger mer utrymme för att lägga upp undervisningen på olika sätt.

Temana tas fram under föregående läsår. Varje klass går igenom styrdokumentet (kursplan och betygskriterier). Utifrån detta kan alla elever sedan komma med förslag på teman som matchar kraven i kursplanen och betygskriterierna. Eleverna ska formulera ett tema och beskriva med vilka metoder kursplanens mål kan nås inom detta tema. Varje klass röstar sedan fram tre teman som går vidare till en slutomröstning. I denna kan varje elev rösta på de teman han/hon vill ha. Elevrådet, tillsammans med en representant för skolan, har hand om slutomröstningen. Eleverna röstar fram två teman och lärarna beslutar om ett tema. I år är temana: I rättvisans namn, Stockholm och Jag - kropp och själ.

När de tre temana är framtagna delas varje klass in i tre grupper som planerar upplägget för vardera ett tema. Läraren ser till att eleverna i sin planering utgår från de grundläggande målen för undervisningen. Inom ramen för kursplanen och betygskriterierna diskuterar eleverna och fastställer: målen för undervisningen inom

temat, hur man ska arbeta (ska man bjuda in någon föreläsare, se en viss film, etc.) och vilket utvärderingssätt (prov, muntlig förhör, etc.) som ska användas.

Under arbetslagsveckorna kan undervisningen sägas följa mer traditionella former. Under denna period är det den enskilde läraren som, tillsammans med sina elever, bestämmer undervisningens innehåll och utformning, utifrån kursplan och betygskriterier.

Under de veckor som det är eget arbete sker kunskapsinhämtandet utifrån de individuella studieplaner som varje elev har formulerat tillsammans med sina lärare. De individuella studieplanerna lämnar visst utrymme för eleverna att påverka *vad* de ska studera, men framförallt för att påverka *när* och *hur* arbetet ska ske. Om något mål inte har uppnåtts blir dock betoningen på att arbeta med det. I någon mån kan eleverna också påverka *var* de ska studera då elever som har uppnått sina mål kan studera hemifrån.

Rågsvedsskolan har tidigare arbetat utifrån en problembaserad undervisningsmodell inom de samhällsorienterade ämnena. Nu prövar man en ny modell. Idag är den samhällsorienterade undervisningen indelad i tre olika grupper som har formats beroende av elevernas olika förutsättningar (en med tonvikt på språk, en med mer lärarledd undervisning och en tredje med mer självständig undervisning). Läraren lägger upp samhällsundervisningen tillsammans med sina elever, i likhet med såsom sker inom övriga ämnen och på övriga grundskolor. Man strävar efter att ta vara på de olika erfarenheter som finns inom klassen, vilket kan ge en mångsidig belysning av olika företeelser. Under hösten kommer eleverna till exempel att inom ramen för ett tema diskutera arrangerade respektive icke arrangerade äktenskap. *Rågsvedsskolan* försöker att ta hänsyn till de olika bakgrunder och intressen som finns vid skolan, exempelvis genom att inte börja med att undervisa svensk historia enbart.

Demokrati och inflytande i samhället

I Vantörs grundskolor omfattar undervisningen, framförallt de samhällsorienterade ämnena, inflytande- och demokratifrågor i en vidare mening. Precis som när det gäller det ovan redovisade elevinflytandet varierar formerna mellan grundskola och lärare så att undervisningen utifrån gällande styrdokument kan anpassas till både lärarens intresse och elevernas intresse och mognad.

Även om formerna varierar ska samtliga grundskolor leva upp till kursplanens krav, som redovisades ovan för samhällskunskapen. Undervisningen behandlar hur man kan påverka samhället bland annat genom att beskriva och diskutera samhällets uppbyggnad med stadsdelsnämnder, kommuner och landsting samt riksdag och regering. Undervisningen omfattar hela samhället, utan något särskilt fokus på den lokala nivån, stadsdelsnämnderna.

Demokratins grunder, där valdeltagandet är en del, behandlas också. Det kan dock se olika ut hur frågan angrips. Någon lärare väljer att börja med att diskutera frågan om varför demokrati är viktigt genom att ta upp vad som är motsatsen till demokrati och

sedan diskutera vad som behövs för att bibehålla demokratin. Det finns en strävan bland lärarna att konkretisera undervisningen genom frågor som är ”nära” eleverna där de kan använda sina egna erfarenheter, t.ex. inom teman som ”varför förföljs vissa folkslag”.

Demokratifrågorna belyses också globalt och historiskt. I det historiska perspektivet tar lärarna upp ämnesområdet ”Från envælde till demokrati” där fokus ligger på utvecklingen i de nordiska länderna och då speciellt på utvecklingen i Sverige.

Det globala perspektivet och allas ansvar för en demokratisk fördelning av jordens resurser tydliggörs i vissa klasser genom ”FN-konferenser”. Dessa genomförs som ett slags rollspel där eleverna får sätta sig in i olika länders problem för att kunna försörja sin befolkning. De får också ta ställning till den snabbt ökande befolkning i tredje världen och de problem detta för med sig.

Undervisningen omfattar ett brett register av metoder: katederundervisning, egen kunskapsinhämtning via Internet, diskussioner utifrån tidningsartiklar och filmer, etc. Undervisningen kompletteras även med studiebesök på skoltid. Exempelvis vid Bäckahagens skola besöker alla elever i årskurs 8 stadshuset där man bland annat får tillfälle att bekanta sig med plenisalen. Eleverna ges därigenom en möjlighet att konkretisera intrycken från klassrumsundervisningen. Besöken i stadshuset kan följas upp med besök i riksdagshuset, som till exempel en av klasserna i Bäckahagens skola ska besöka nu i vinter.

Inför de nationella valen anordnar samtliga grundskolor egna val. De politiska partierna har också besökt grundskolorna. Det är främst nationella företrädare som har kommit på besök. Under de senaste åren har ingen av grundskolorna besökt stadsdelsnämndens sammanträde; att sammanträdena sker på kvällen är ett skäl till detta. Däremot understryker lärarna att nämndledamöterna är välkomna till skolorna och att de uppskattar egna initiativ till besök från ledamöterna. Det finns dock en osäkerhet bland lärarna kring vad de lokala företrädarna kan erbjuda i form av tid för besök, med tanke på att ledamöterna har sina förtroendeuppdrag vid sidan av den ordinarie sysselsättningen.

Uppföljning

Resultatet av enheternas insatser för elevinflytande och andra demokratifrågor redovisas i tertialrapporterna och i verksamhetsberättelsen. Till grund för rapporteringen i tertialrapporter och i verksamhetsberättelser ligger varje enhets redovisning av hur de bedömer att de kommer att uppfylla sina åtaganden och garantier. Enheternas redovisningar vilar i sin tur bland annat på den dagliga dialogen med eleverna, enkätundersökningar och eventuella inkomna klagomål samt externa granskningar och liknande.

I fjorårets verksamhetsberättelse bilaga 19, *Kvalitetsredovisning av de pedagogiska verksamheterna*, lämnades en tämligen omfattande redogörelse för inflytandefrågorna inom grundskolan. I kvalitetsredovisningen definieras även

aktuella utvecklingsområden för det kommande året. Inom grundskolan konstateras att arbetsformerna behöver utvecklas ytterligare för att eleverna ska ta del av undervisningsmålen.

Grundskolornas arbete med inflytandeaspekter följs även upp på kommunal nivå av skolinspektörerna och Revisionskontoret samt på nationell nivå av Skolverket. Vantörs grundskolor inspekterades av skolinspektörerna läsåret 2003 och 2004. Enligt inspektörernas bedömning ingår inflytandet i utvecklingsområdena för två av grundskolorna. Inspektörerna konstaterar att elevernas kunskap om verksamhetens mål, liksom inflytande över utbildningens innehåll och arbetsformer, varierar mellan skolår och ämnen och är tämligen begränsad.

INFLYTANDE I FÖRSKOLORNA

Uppdrag

Förskoleverksamheten regleras, precis som skolan, av *skollagen*.

Verksamheten ska också bedrivas i enlighet med förordningen om *läroplan för förskolan* (Lpfö 98). Ett av områdena som läroplanen behandlar är barnens inflytande. Läroplanen tar bland annat upp att alla som arbetar i förskolan ska verka för att det enskilda barnet utvecklar förmåga och vilja att ta ansvar och att utöva inflytande i förskolan.

På den kommunala nivån regleras förskolorna av *stadens förskoleplan* (antagen av kommunfullmäktige den 10 juni år 2003). I förskoleplanen ingår barns rätt till inflytande. Planen tar bland annat upp att barn ska stärkas i att ta ställning och välja, utifrån egna erfarenheter och ställningstaganden.

På kommunal nivå regleras förskolorna också av *stadsdelsnämndens verksamhetsplan* som formuleras utifrån stadens gemensamma mål uttryckta främst i budgeten. I verksamhetsplanen för år 2005 åtog sig stadsdelsnämnden att Vantörs förskolor ska ge ”alla barn möjlighet att delta i planering och utvärdering av sitt lärande och övriga aktiviteter utifrån deras egen förmåga”. Vidare åtog sig nämnden att Vantörs förskolor ”vidareutvecklar arbetsformer och förhållningssätt som ska medverka till att varje barn utvecklar en demokratisk kompetens”.

I likhet med skolorna finns i *förskolornas verksamhetsplaner* enhetsspecifika åtaganden. Förskolornas *kvalitetsgarantier*, som stadsdelsnämnden beslutade om den 17 februari i år, omfattar också inflytandefrågor (000-006/2005, SDN 2005-02-17). Både grundskolorna och förskolorna tar i sina verksamhetsplaner och kvalitetsgarantier även upp föräldrarnas inflytande.

Exempelvis åtar sig Rågens förskola i sin kvalitetsgaranti att ”ge alla barn inom enheten möjlighet att delta i planering och utvärdering av sitt lärande och övriga aktiviteter utifrån sin förmåga”. Motsvarande åtagande finns även på de andra förskolorna. I både

grundskolornas och förskolornas verksamhetsplaner preciseras vilka arbetssätt verksamheterna använder för att uppnå sina åtaganden. I Rågens verksamhetsplan kan man läsa att de gör en utvecklingsplan för varje barn, att de dokumenterar barnets vardag och att de arbetar med att möta barnen utifrån deras unika behov.

Barninflytande inom förskolan

Inflytandet i förskolorna är främst inriktat på att ge barnen och föräldrarna inflytande i vardagen över olika aktiviteter som genomförs och över hur miljö och material ska utformas. Förskolorna arbetar med detta på många olika sätt beroende av barnens ålder, intressen och förutsättningar i övrigt.

En del i detta handlar om personalens bemötande av, förhållningssätt till, barnen och föräldrarna. Förskolepersonalen arbetar med att uppmärksamma och att positivt bekräfta barns olikheter så att de lär sig respektera varandra. Barnen synliggörs bland annat med hjälp av bild och text. Personalen ska vara goda förebilder och förmedla hur man tar hänsyn. Men det är också viktigt att personalen alltid tar barnens åsikter på allvar.

En annan del i detta är den återkommande reflektionen gemensamt mellan personal, barn och föräldrar. Dokumentationen av vad som händer runt varje barn om dagarna är en viktig grund för reflektionen. Verksamheterna strävar även efter att hitta situationer och material som kan användas i samtalen med barnen. En saga, en sång eller en händelse kan ligga till grund för dessa diskussioner.

En tredje del handlar om att ta reda på vad barnen vill och hur de upplever förskolan. För detta finns olika former. Förskolorna strävar efter att arbeta med små grupper så att alla kan komma till tals. Några förskolor intervjuar de äldre barnen om vad det tycker om verksamheten. Snösätra förskola har planer på att starta ett barnråd där de äldsta barnen kommer att träffa förskolechefen och förskolan Regnbågen hade ett barnråd inför sin gårdsupprustning. Andra exempel är att förskolorna har inhämtat synpunkter från barn och föräldrar inför upprustning av förskolegårdar på möten, via skriftliga synpunkter och genom att låta barnen rita nya förskolegårdar. Förskolorna erbjuder också föräldrarna utvecklingssamtal. En del skickar regelbundet ut informationsbrev till föräldrarna. Andra har etablerat föräldraråd.

En fjärde beståndsdel i förskolornas arbete för att ge barnen inflytande inbegriper att ge dem valmöjligheter. En del förskolor väljer att inte ha så mycket inplanerad tid för att lämna ett större valutrymme. Tillgängligheten till lekmaterial och annat är också en angelägen aspekt när det gäller barnens inflytande. Det är viktigt att barnen själva kan komma åt sakerna så att de kan välja vad de vill göra. Ett annat exempel på en praktisk övning i demokrati var när förskolan Tusensköna fick sitt namn – ett namn som barnen röstade fram.

Uppföljning

Uppföljningen och redovisningen av förskolornas åtaganden sker på samma sätt som av skolans, dvs. i nämndens tertialrapporter och verksamhetsberättelse utifrån underlag från enheterna. I fjorårets verksamhetsberättelse bilaga 19, *Kvalitetsredovisning av de pedagogiska verksamheterna*, lämnades en tämligen omfattande redogörelse för inflytandefrågorna inom förskolan. I kvalitetsredovisningen definieras även aktuella utvecklingsområden för det kommande året. Ett av dessa utvecklingsområden för förskolorna är att utveckla dokumentationen av läroprocesserna. Dokumentationen är viktig för att personal, föräldrar och barn gemensamt ska kunna reflektera över verksamheten.

Förskolornas arbete med inflytandeaspekter följs även upp av stadens förskoleinspektörer och kan bli föremål för granskning av Revisionskontoret. Vantörs förskoleenheter inspekterades år 2003. I förskoleinspektörernas rapporter över de olika förskolorna beskrivs hur enheterna arbetar med barninflytande. För ett fåtal förskolor ingår inflytandefrågorna i de utvecklingsområden som inspektören pekar ut.

INFLYTANDE INOM FRITIDEN

Uppdrag

I *stadsdelsnämndens verksamhetsplan* uttrycks de åtaganden som nämnden har antagit utifrån stadens övergripande mål och prioriterade inriktningar. I verksamhetsplanen för år 2005 åtog sig nämnden att fritiden ger barn, ungdomar och föräldrar möjlighet till inflytande över fritidens verksamheter när det gäller dess inriktning och innehåll.

Detta åtagande har enheterna inom fritiden översatt till enhetsspecifika åtaganden i sin *verksamhetsplan*. Åtaganden ingår också i *kvalitetsgarantierna*, som stadsdelsnämnden beslutade om den 17 februari i år (000-005/2005, SDN 2005-02-17).

Barn och ungas inflytande och demokratifrågor inom fritiden

Inom fritiden sker planering av verksamheten i samråd med barn och ungdomar genom regelbundna möten, spontana stormöten och enskilda samtal. I kulturgruppen och sportgruppen träffas ungdomar och personal en gång i månaden för att diskutera och besluta om innehåll och framtidsvisioner.

Det finns också en demokratigrupp – en grupp unga som arbetar för ungas inflytande på fritiden. Denna har funnits på Rågsveds fritidsgård sedan år 2003. På träffarna en gång i månaden diskuteras verksamhetsutveckling, programinnehåll, öppettider, politik, moral, etik, etc. För att inhämta nya idéer har gruppen gjort studiebesök på fritidsgårdar utanför Vantör, som har ett välutvecklat ungdomsinflytande. Ungdomarna har även deltagit i och ansvarat för olika arrangemangskvällar, haft besök av ordföranden i Vantörs stadsdelsnämnd och diskuterat framtida önskemål om innehållet i verksamheterna.

Uppföljning

Uppföljningen och redovisningen av fritidens åtaganden sker på samma sätt som av grundskolans och av förskolans, dvs. i nämndens tertialrapporter och verksamhetsberättelse utifrån underlag från verksamheten.

UNGA I VANTÖRS SYN PÅ INFLYTANDE

Förvaltningen har under år 2004 och 2005 låtit inhämta och sammanställa underlag om ungas syn på inflytande. Underlaget består av följande. (Underlaget sammanfattas nedan. Rapporten med enkätresultatet och intervjustudien är bilagda i sin helhet. Ungdomstidningen går att få via stadsdelsförvaltningen.)

- Enkätundersökning
- Intervjustudie med unga arbetslösa i Vantör
- Ungdomstidning av elever från Vantör och från Kärrtorps mediaprogram

Ungdomsenkät

Ungdomsenkäten har omfattat drygt 80 frågor om ungas inflytande och välbefinnande. Undersökningen har genomförts i tre grupper bland ungdomar som är skrivna i Vantör.

- Elever i årskurs 8
- Elever i gymnasiets årskurs 2 och ungdomar som inte går i skolan och är födda år 1987
- Ett urval av ungdomarna i åldern 19 till 24 år

Sammanlagt har 582 unga svarat på enkäten. Svarsfrekvensen i årskurs 8 är 80% (motsvarande 283 personer). I gymnasiet och i den äldre undersökningsgruppen är svarsfrekvensen 36% (motsvarande 128 personer) respektive 46% (motsvarande 174 personer).

Enligt enkätresultatet, som redovisas i rapporten *Ung Vantör 2004*, finns det både tecken på att de unga vill ha inflytande och att de inte vill det. Det finns ett intresse för samhällsfrågor bland de unga och över hälften av de svarande anser att det är viktigt att unga och beslutsfattare träffas regelbundet. Samtidigt uppger majoriteten att de inte är intresserade av politik och att de inte vill påverka i frågor som rör deras kommun.

Svaren signalerar också att de unga har begränsade kunskaper om hur de ska gå tillväga för att påverka och att de är missnöjda med sina möjligheter att föra fram sina åsikter till dem som bestämmer eftersom de bedömer att dessa möjligheter är små. Det verkar även finnas ett missnöje kring inflytandet i skolan. Eleverna uppger att de vill vara med och bestämma i högre grad än de anser att de får.

Resultatet pekar på att ungdomarna är drivna av enskilda sakfrågor och att de kan tänka sig att agera politiskt i olika former. En regelbunden och tidskrävande form för inflytande verkar dock inte vara det primära för ungdomarna.

Enligt enkäten har ursprung och socioekonomi betydelse för ungas intresse, kunskaper och upplevelse av inflytande. Personer med utländsk bakgrund, och personer som har minst en förälder som är arbetslös, sjukskriven eller pensionerad, är enligt enkäten mer intresserade av politik och av att påverka. Enligt enkäten bedömer de även i högre utsträckning att de har stora möjligheter att föra fram sina åsikter till dem som bestämmer och de verkar vara mer säkra på hur man går tillväga för att påverka.

Enkäten pekar på två samlingspunkter – fysiska och virtuella – som kan vara lämpliga forum för organiserandet av ungdomsinflytandet i Vantör. En av samlingspunkterna är föreningarna då fyra av fem elever i årskurs 8 har varit med i någon förening. En annan samlingspunkt är Internet. Av de svarande i årskurs 8 uppger 62% att de surfar på nätet varje dag.

Intervjustudie med unga arbetslösa

Inom ramen för projektet LUPP genomfördes en kvalitativ studie i form av en magisteruppsats på Sociologiska institutionen, Stockholms universitet. I denna gör uppsatsförfattaren djupintervjuer med sex personer, i åldern 19 till och med 22 år, som är boende i Vantör. Intervjupersonerna har det gemensamt att de är, eller har varit, arbetslösa någon gång under de senaste sex månaderna. Syftet med uppsatsen är att föra en diskussion kring olika former och förutsättningar för politiskt deltagande i målgruppen.

Påverkansformer som de intervjuade kan tänka sig att delta i är demonstration och forum för dialog med politiker. Påverkansformer som är mindre ”förpliktigande” vad gäller partipolitisk tillhörighet, arbetsinsats och regelbundenhet uppfattas som mer intressanta och möjliga än till exempel deltagande i politiska partier och organisationer. Intervjupersonerna ställer krav på konkret delaktighet, direkt kontakt, respons och synbara resultat.

De påverkansformer som uppfattas som minst intressanta och möjliga förefaller vara att chatta eller mejla politiker, skriva insändare samt att delta i olagliga aktioner. Dessa uppfattas antingen som för extrema eller som för långsamma och indirekta. Däremot framhålls olika chattforum på Internet som viktiga och effektiva för politisk diskussion och organisering medborgare emellan.

Resultatet visar att det finns ett intresse bland intervjupersonerna för att delta i enskilda sakfrågor som knyter an till den egna livssituationen, till det lokala och till det vardagliga. Detta i motsats till ett engagemang kopplat till ”hela det partipolitiska åsiktspaket”. Brist på faktorer som bland annat kunskap, tid, medborgerliga färdigheter, språk och tillgång till ”rätt kontakter” upplevs av intervjupersonerna som hinder för delaktighet. Det förefaller även finnas en koppling mellan å ena sidan tidigare

upplevelser av deltagande och å andra sidan intresset för deltagande och synen på de egna påverkansmöjligheterna.

Ungdomstidning

Inom ramen för projektet LUPP utarbetade elever från Vantör och från Kärrtorps mediaprogram en tidning där de skriver om enkätresultaten utifrån sina perspektiv och erfarenheter. Artiklarna behandlar ungas syn på politik och samhällsfrågor, vad man som elev kan göra för att påverka sin vardag, hur man går tillväga för att åka på ungdomsutbyte och om killar har lättare för att ”ta plats” än tjejer. En rektor och en politiker från Vantör intervjuas om deras syn på skolan och på ungdomspolitikerna.

ÅTGÄRDER SOM HAR DISKUTERATS INOM LUPP

LUPP:s arbetsgrupp har, tillsammans med styrgruppen för projektet och tillsammans med nämndledamöter, diskuterat olika åtgärder för ungdomsinflytande, som skulle kunna öka förutsättningarna för dialog mellan unga, stadsdelsnämnd och förvaltning. I det återremitterade ärendet beskrivs de tre åtgärder som LUPP-projektet har mynnat ut i: demokratikonvent, kanal för synpunkter och information mellan skolan/fritidsgård och nämnd samt chatt för politisk debatt. (Se bilaga 1 till detta ärende.)

Arbetsgruppen har inhämtat synpunkter från SO-lärare och elevrådsansvariga från Vantörs tre högstadieskolor och från två av tre elevråd i stadsdelsområdet. Samtliga har varit positiva till de förslagna åtgärderna. Synpunkter som framkommit är bland annat att det är viktigt att elevrådets ställning stärks och att eleverna får kunskap om vilka områden de kan påverka och om metoder för detta. Elevråden har ställt sig positiva till att olika former för påverkan prövas, framförallt sådana som innebär direkt dialog med beslutsfattare.

STADSDELSFÖRVALTNINGENS SYNPUNKTER

I LUPP-enkäten har nära 600 ungdomar valt att ge sin syn på deras möjligheter till inflytande. I intervjustudien och i tidningen ges ytterligare perspektiv på de ungas inflytande. Enkätresultatet ger en inte entydigt positiv bild och kan sägas både besvara och väcka frågor.

Resultatet tecknar bilden av att de unga vill kunna påverka, åtminstone ibland. Men de förefaller inte veta hur man påverkar. Något konkret svar på hur – dvs. i vilka former – de unga skulle vilja påverka levererar inte enkätresultatet, men det verkar som om de unga kan tänka sig att utöva inflytande i olika former.

Förvaltningen har ovan redogjort för barn- och ungdomsverksamheternas uppdrag för att arbeta med inflytande- och demokratifrågor och har redovisat hur verksamheterna arbetar med detta. Fritidens, förskolans och grundskolans uppdrag för att arbeta med

inflytandefrågor regleras på flera nivåer. Enligt förvaltningens bedömning skulle det därför inte tillföra något att reglera ansvaret ytterligare.

Verksamheterna arbetar med inflytande- och demokratifrågor, även om det varierar mellan och inom enheterna över vad inflytandet ges och hur inflytandet sker. Det är av flera skäl motiverat att det finns utrymme för dessa variationer. Inflytandet måste anpassas till elevernas skilda förutsättningar men också till de organisatoriska förutsättningar som av olika skäl kan skilja sig åt mellan skolor och ämnen. Ett annat motiv är att det är värdefullt att olika arbetsätt prövas, under förutsättning att erfarenheterna av detta sprids mellan lärare och skolor. Barn- och ungdomsavdelningen arbetar idag med att utveckla formerna för erfarenhetsutbyte inom verksamheten.

Förskoleinspektörerna och skolinspektörerna har tidigare riktat kritik mot det begränsade utrymmet för elevinflytande och har pekat på inflytandefrågorna som ett utvecklingsområde. Förvaltningen vill dock framhålla att sedan förskoleinspektörernas och skolinspektörernas omdömen gavs har verksamheten genomfört insatser för att förbättra elevinflytandet. Olika undervisningsmodeller och arbetsformer utvecklas och prövas ständigt inom fritiden, förskolan och grundskolan.

Ett av målen med LUPP i Vantör var att projektet skulle resultera i ett handlingsprogram som var baserat på enkätresultatet. Men utifrån ambitionen om en samlad styrning anser förvaltningen att det är mer lämpligt att integrera åtaganden, arbetsätt och uppföljning i den ordinarie styrningsprocessen. Eventuella åtaganden bör därför arbetas in i verksamhetsplanen och därigenom ingå i uppföljningen i tertialrapporter och i verksamhetsberättelser.

De åtgärder som redovisades i det tidigare tjänsteutlåtandet anser förvaltningen bör ingå som ett av underlagen i den fortsatta diskussionen om hur resultatet av LUPP ska förvaltas och vilka eventuella förändringar enkätresultatet bör leda till. Under hösten kommer förvaltningen att bjuda in nämndens ledamöter till ett möte med skolledarna på temat inflytande- och demokratifrågor. Därefter avser förvaltningen att återkomma i verksamhetsplanen för år 2006 med eventuella nya åtaganden och arbetsätt för ungdomsinflytande.

Vid nämndens sammanträde den 16 juni i år bordlades en ansökan inom Stadsdelsförnyelsen från Hyresgästgästföreningen Syd-Ost (dnr 015-250/2005). Det projekt som Hyresgästgästföreningen ansöker om ansluter till enkätresultatet och till det fortsatta demokratiarbetet. Hyresgästgästföreningen ser samtidigt projektet som en del i upptakten inför valet år 2006. Åtgärderna tar tid såväl att förbereda som att genomföra. Med hänvisning till detta anser förvaltningen att ett ställningstagande till ansökan om demokratikonventet inte behöver invänta nämndens beslut om verksamhetsplanen år 2006.

Förvaltningen föreslår att nämnden beslutar att godkänna förvaltningens redovisning av det återremitterade ärendet.

BILAGOR

1. *Åtgärder för ungdomsinflytande*, tjänsteutlåtande daterat 2005-08-30, dnr 503-245/2005. Inkluderar följande bilagor.
 - *Ung Vantör 20004*, rapport över enkätresultatet i projektet LUPP
 - *Unga människor om politik, politiskt deltagande och möjliga deltagarformer - Intervjuer med unga människor i Vantör*, kvalitativ intervjustudie i form av D-uppsats, Stockholms universitet.